

Om attiske offerkalendere i klassisk tid

Anders Holm Rasmussen

Der vil sikkert ikke være meget af det efterfølgende, som Thomas Heine Nielsen ikke ved i forvejen. Alligevel er jeg meget glad for at kunne være med til at fejre ham med nogle tanker om attiske offerkalendere, en kildegruppe som har optaget mig det sidste stykke tid.

Såkaldte offerkalendere kendes fra flere steder i oldtidens græske verden. De er overleveret til os ved indskrifter. Jeg skal i det følgende holde mig til de offerkalendere, som vi kender fra Athen og Attika fra det 5. og 4. århundrede f.v.t., og som er vigtige kilder til det religiøse liv i den attiske *polis*. Det er imidlertid ikke muligt i denne sammenhæng at komme rundt om disse tekster på en udtømmende måde. Kalenderne indeholder oplysninger af en meget kompleks karakter. Og som vi vil se, er det nogle gange vanskeligt at gennemskue konteksten af de oplysninger, som kalenderne videregiver. Men det er klart, at uden disse tekster ville vi gå glip af vigtige indsigter i dagligdagens kultiske aktiviteter i Athen i klassisk tid. Gennem kalenderne får vi bl.a. en umiddelbar indsigt i den rigdom af guddomme, der blev betjent i de attiske helligdomme, dels de kendte olympiske guder med deres talrige tilnavne, dels et mylder af heroer af begge køn og i forhold til hvem kultaktiviteterne bestemt ikke ser ud til at have stået tilbage sammenlignet med de olympiske navne. Jeg vil i det følgende holde mig til dels at give en generel introduktion til denne kildegruppe, hvorfor artiklen her er ledsaget af et appendix med danske oversættelser af de vigtigste omtalte kultkalendere, dels at se nærmere på hvilke formål kalenderne kan tænkes at have haft i dagligdagen. Forskningen har i nogen grad ønsket at se disse dokumenter som en harmonisk gruppe, der udsprang af et rimeligt centralt styret kultvæsen.¹ Jeg vil her i stedet fremhæve diversiteten kalenderne imellem og prøve at forholde mig til spørgsmålet om, hvorfor de enkelte kalendere er blevet konstruerede, og hvad formålet med dem har været. Vel vidende på forhånd at der ikke kan gives noget entydigt svar på dette spørgsmål.

---

1. Se fx Dow (1968).

Nikomachos' kalender

I forbindelse med restaureringen af demokratiet i Athen efter de to korte perioder med oligarki i henholdsvis 411-10 og 403 iværksattes en rekodificering af Solons love. Den komplicerede – og fragmenterede – historie om denne rekodificering skal ikke genfortælles her. Det vigtige i sammenhæng med mit emne er, at der som en del af dette kodificeringsarbejde blev udarbejdet en kalender, der oplyste de religiøse fester, staten afholdt i løbet af et år.²

Vi har kendskab til tretten fragmenter af denne kalender, hvoraf de fleste blev fundet i forbindelse med udgravningerne på Athens *agora*. For at få styr på disse fragmenter er vi ude i et af de større epigrafiske skoleridt, men heller ikke dette behøver vi at beskæftige os nærmere med i denne sammenhæng.³ Dog skal det nævnes, at der er tale om opistografiske *steler*. Den ene side (side B) er beskrevet med den ældre attiske skriftform, mens den anden side (side A) er med ionisk skrift indhugget i en rasur.⁴ Denne kalender bliver ofte omtalt som enten "Solons kalender" eller "Nikomachos' kalender" efter et af medlemmerne af det kollegie af *anagraphoi*, som blev udpeget til at stå for kodificeringen, og som siden hen i 399 blev anklaget for at have misbrugt sit embede til egen vinding.⁵ Et naturligt udgangspunkt for en diskussion af de attiske offerkalendere er at se på strukturen i Nikomachos' kalender.⁶

Vi har som sagt at gøre med en meget fragmenteret overleveret indskrift, men det er klart, at kalenderen har været inddelt i de tolv attiske måneder fra Hekatombaion og til Skirophorion, og indenfor hver måned har forskellige datoer været angivet med oplysning om de ofringer, der knyttede sig til datoerne. Udover disse inddelinger er der

-
2. Mht. kodificeringen af Solons love se Hansen (1999) 162-164 for en kort oversigt, og Rhodes (1991) for en mere grundig diskussion.
  3. Se Lambert (2002) for publikation af tekst med oversættelse samt grundig redegørelse for de epigrafiske problemstillinger inkl. omfattende henvisninger til den relevante litteratur. For dansk oversættelse af fragment 1-3, se appendix tekst 2.
  4. Hvordan dette forhold er indgået i forsøget på at rekonstruere indskriftens tilblivelseshistorie, se Rhodes (1991) 93-95.
  5. Lysias 30, Anklage mod sekretæren Nikomachos. Oversættelse i Hansen (1990).
  6. For kalenderen sat ind i en større kontekst se Parker (1996) kap. 5, 'Solon's Calendar'. Udover den bedste samlede publikation af indskriftsfragmenterne i Lambert (2002), se nu også CGRN 45 med fyldige kommentarer.

spor af en tredje inddeling, som menes at hentyde til den eller de embedsmænd, der havde ansvaret for de pågældende ofringer.⁷ En af disse rubrikoverskrifter er ἐκ τῶν φυλοβασιλικῶν ('fra de fylekongelige'), en hentydning på en eller anden måde til de fire gamle soloniske fyler, der hver var ledet af en fylekonge. De øvrige to rubrikker er ἐκ τῶν κατὰ μῆνα ('fra de månedlige') og ἐκ τῶν μὴ ῥητῆι ('fra dem uden specificeret dag'). Kalenderens fragmenterede tilstand gør det ikke muligt at rekonstruere den præcise kontekst for disse rubrikoverskrifter, men det indikerer, at kalenderen indeholdt en række underkalendere specifikt møntet på nogle ansvarlige embedsmænd.

Et særligt iøjnefaldende træk ved indskriften er rækken af beløbsangivelser. Beløbsangivelserne står ud for de specificerede offerdyr eller ud for angivelser af den præst eller de embedsmænd, der skal modtage beløbet. Og beløbene står altid i en række for sig til venstre i kolonnen. Når kolonnen således læses fra venstre mod højre, er beløbet altså det første, man ser, og læser man ovenfra og ned står talangivelserne pænt for sig under hinanden som på et regneark. Formålet med kalenderen var altså ikke bare at formidle hvilke ofringer, der hørte til hvilke dage samt angive, hvem der havde ansvaret for ofringerne. Formålet var også at angive et beløb for ydelsen og på samme tid give et nemt tilgængeligt overblik over de samlede beløb. Kalenderen var således et administrativt styringsredskab i dette tilfælde for de centrale fælles offerfester for den attiske *polis*.

Der er bred enighed om, at grundlaget for kalenderen går tilbage til 6. århundrede, hvad enten det så var Solon selv eller andre, der var ophavs personer til den. Og en væsentlig del af anklagen mod Nikomachos gik netop på, at han havde slettet nogle af de gamle ofringer og samtidig tilføjet nye til kalenderen, hvilket havde påført staten uforholdsmæssigt store udgifter. Robert Parker har bemærket, at den oprindelige del af Solons kalender, der opførte ofringerne måned for måned, må have været inspirationskilde til de forskellige offerkalendere, der kendes fra demerne. Han henviser i denne forbindelse til den bedst bevarede kalender fra 5. årh., som stammer fra demen Thorikos.⁸

---

7. Se Lambert (2002) 356-57, som her følger Dows teori fremsat i Dow (1953-57).

8. Parker (1996) 46.

Kalenderen fra Thorikos

Thorikos-kalenderen er den bedst bevarede kalender fra det 5. århundrede. Den dateres normalt til ca. 430.⁹ Der er imidlertid tale om et dokument, der på flere måder adskiller sig markant fra de dele af Nikomachos-kalenderen, som vi kan læse.

Thorikos-kalenderen indeholder korte oplysninger om talrige ofringer, både til de kendte græske hovedguder, men også til en stor mængde heroer og heroiner. Man har undret sig over, at en så lille deme som Thorikos, der blot sendte fem repræsentanter til 500-mandsrådet i Athen, har haft en så omfattende offervirksomhed i løbet af et år. Og samtidig er det bemærkelsesværdigt, at alle disse ofringer, 66 i alt er bevaret på stenen, ganske vist er grupperet under de attiske månedsnavne (i genitiv), men der er ingen nærmere angivelse af, på hvilke datoer i måneden, offeret skulle finde sted. I den sammenhæng er det måske en tilsnigelse at kalde dette dokument for en kalender. Der er tale om en fortegnelse af ofringer, men det er ikke muligt at se, præcis hvornår de enkelte ofringer skal finde sted. Som et eksempel på tekstens karakter kan vi se på den travleste af månederne, Boedromion, hvor der er opført 16 ofringer. På stenen er layoutet *stoichidon*. Her en oversættelse uden brug af tegnsætning:

I Boedromion Prerosia til Zeus et udvalgt får en udvalgt pattegris ved Automenai en indkøbt pattegris brændes præsten skal foranstalte morgenmad til deltagerne til Kephalos et udvalgt får til Prokeis et (offer)bord til Thorikos et udvalgt får til heroinerne i Thorikos et (offer)bord til Poseidon i Sounion et udvalgt lam til Apollon en udvagt ungvædder til Korotrophos en udvalgt pattegris til Demeter et udvokset offerdyr til Zeus Herkeios et udvokset offerdyr til Korotrophos en pattegris til Athena et får sælges ved saltværket til Poseidon et udvokset offerdyr til Apollon en pattegris.¹⁰

---

9. Indskriftens proveniens er ikke helt sikker, men den regnes for at stamme fra området omkring Thorikos i det sydlige Attika. Her blev den første gang kopieret i 1960, men forsvandt så indtil den i slutningen af 1970'erne dukkede op på antikvitetsmarkedet og blev købt af J. Paul Getty Museum i Malibu, Californien. Nu er den på Det Epigrafiske Museum i Athen. Udg.: NGSL 1; OR 146; CGRN 32 med engelsk og fransk oversættelse samt litteraturhenvisinger. For dansk oversættelse, se appendix tekst 1.

10. CGRN 32, 13-24. For oversættelse med tegnsætning, se appendix tekst 1.

Og sådan fortsætter indskriften. Ikke alle måneder er lige så uoverskuelige som Boedromion. I Poseideion står der fx blot "Dionysia". Det virker umiddelbart som en rimelig sikker konklusion, at indskriften ikke er produceret, så at Thorikosfolket kunne defilere forbi for at checke, på hvilken dato en eller anden offerfest skulle afholdes.

En anden mækværdighed, der adskiller Thorikos-kalenderen fra Nikomachos-kalenderen, er, at der ingen beløb nævnes. Det vil sige, der nævnes ganske vist to gange minimumspriser for en ko, som ikke må koste mindre end 40-50 drachmer, men åbenbart gerne mere. Væsentligt er det imidlertid, at kalenderen indeholder bestemmelse om en ed, som den udpegede *euthynos* skulle aflægge sammen med sine medhjælpere inden afholdelsen af den årlige revision, *euthynai*, ved afslutningen af embedsmændenes embedsperiode.¹¹

Noget kunne tyde på, at kalenderen her har været en checkliste for denne *euthynos*, når vedkommende har skullet sikre sig, at de forskellige ofringer er blevet afholdt i de pågældende måneder. Kalenderen har altså ikke skullet oplyse om, hvad der skal ske i løbet af året, men derimod formidle til embedsbrug, hvad der er sket, eller burde være sket. Men hvorfor er der så ingen beløb anført på stenen? Vi kan vel blot konstatere, at dette åbenbart kun har været relevant for *euthynos* at forholde sig til i to tilfælde. Det er ellers ikke fordi dokumentet er tavst mht. økonomiske forhold, omend de er af en noget indforstået karakter. Som vi så i passagen fra Boedromion, så har vi både en pattegris, der skal være købt og et får, der skal sælges—eller nok snarere, fra hvilket kødet skal sælges. På samme måde er der i de første fragmentarisk overleverede linjer, som omhandler den første attiske måned, Hekatombaion, to offerdyr, der skal sælges, i Metageitnion har vi ét, og det samme gør sig gældende i Pyanopsion og Anthesterion.¹² Hvis kalenderens oplysninger direkte skulle være anvendt som støtte for årets *euthynos*, har denne altså haft til opgave at kontrollere processerne mere end at kontrollere, hvor mange penge der er omsat for. Eller også har disse oplysninger fremgået af andre nu tabte dokumenter formentlig opført på forgængelige materialer.

---

11. Om *euthynai* se Hansen (1999) 222-24.

12. Offerdyr, der skal sælges: CGRN 32, 4-6 (tilføjet på stenens højre side); 9; 11-12; 23; 26; 35.

Andre attiske kultkalendere fra 5. århundrede

Hvis vi i øvrigt ser på 5. århundrede, så kender vi yderligere en række kalenderfragmenter – eller mulige kalenderfragmenter – fra Athen og Attika. Det hidtil ældste fragment er fundet på Akropolis og dateres 480-460.¹³ Månednavnene Thargelion og Gamelion er bevarede, men der er ikke bevaret tegn på datoinddelinger og heller ikke angivelser af beløb. *CGRN* foreslår, at kalenderen kan stamme fra en *genos*. Denne tolkning hænger dog på en usikker rekonstruktion. J. von Prott foreslog, at kalenderen måtte referere til hele *polis*, eftersom Akropolis var fundstedet.¹⁴ *CGRN*-kommentaren påpeger i denne forbindelse, at den indre kronologi taler imod dette. Den første bevarede måned er Thargelion, den ellefte måned i det attiske år, og den næste måned på stenen er Gamelion, den syvende måned. Der er altså et hul på syv måneder, hvor indskriften ikke opfører aktiviteter. Osborne og Rhodes fastholder, at kalenderen kan referere til hele *polis*, dog uden nærmere argumentation.¹⁵ Det vigtige at bemærke i forbindelse med diskussionen her er, at indskriften er kortfattet, og der ser ud til at have været et stort hul i månedsrækkefølgen, hvilket kunne tyde på, at denne kalender måske skal knyttes til en mindre undergruppe i *polis*. Ydermere er der den ejendommelighed, at et offer til Zeus Meilichios ser ud til at være knyttet til Thargelion måned. *Polis*-festen for Zeus Meilichios, som betegnes Diasia, kender vi fra både Thorikos- og Erchia-kalenderen, hvor den finder sted i Anthesterion måned.¹⁶

Et dokument, som nogle gange omtales i forbindelse med kalendere, er den ældste bevarede indskrift, vi har, fra en af de kleistheniske demer, loven fra Skambonidai, der dateres 475-450.¹⁷ Dokumentet minder om en kalender, eftersom det beskriver en række ofringer, som skal foretages i Skambonidai, samt hvem der har ansvaret for disse ofringer. Men der er ingen månednavne bevaret på stenen. Til gengæld har vi på indskriftens side B en sekvens med en ed, som omhandler den årlige *euthynai*, der således knytter denne indskrift til Thorikos-kalenderen.

---

13. IG I3 234; *CGRN* 21.

14. LGS I, 1 med s. 45.

15. OR s. 268-269 i forb. m. kommentaren til Thorikos-kalenderen.

16. Thorikos: *CGRN* 32, 33-35. Erchia: *CGRN* 52, A37-43.

17. G I3 244; OR 107; Lambert AIUK, 4.1. Se også *CGRN* 19, som dog ikke har medtaget side B.

Af øvrige relevante fragmenter fra 5. århundrede er en kalender, som dateres 470-450, og som ligeledes tilskrives en undergruppe i Athen; hvilken har man dog ingen anelse om.¹⁸ “Den sjette Thargelion” kan sikkert rekonstrueres, ligesom “Skio-phorion” er bevaret. Der kan ses bestemmelser om, hvad der skal ofres, og hvad præsten skal have. Men her har vi heller ingen beløb. Og fra 423/2-404/3 har vi et fragment der muligvis hidrører fra en attisk *trittys*, der også er blevet tolket som en del af en kalender, selv om vi ingen bevarede månedsnavne har, og der er heller ingen beløb bevaret her. Men der er tale om en række af ofringer med fokus på, hvad præsterne skal modtage, bl.a. tre tilfælde af pengebetalinger og en række huder, når ofringen har været af et flået dyr.¹⁹

På overgangen mellem 5. og 4. århundrede findes endnu et kalenderfragment, der kan knyttes til en deme, nemlig Teithras. Indskriften dateres til 400-350. Fragmentet har månednavnet Boedromion bevaret, og månederne har været inddelt i datoer. Ydermere har der været knyttet beløb til de enkelte ofringer, ligesom der har været angivet betaling til præsterne (*hiereosyna*). Denne kalender ser således ud til at have haft et design, der minder om Nikomachos’ kalender.²⁰ At Teithras-kalenderen er inspireret af den centrale kalender, har da heller ikke kronologien imod sig.

Kalendere fra det 4. århundrede

Økonomi ser ud til at have været et væsentligt element i disse kalendere, selv i Thorikos-kalenderen, hvor der ikke er knyttet beløb til de enkelte ofringer, spiller økonomiske forhold en rolle. Dette gør sig ligeledes gældende, hvis vi ser på de kendte kalendere fra det 4. århundrede, hvor vi har bevaret nogle bemærkelsesværdige kalenderdokumenter.

---

18. IG3 246; Lambert AIUK, 4.2; CGRN 20.

19. IG I3 255; CGRN 26. Penge: B10-12; B21-22, huder: B7; B17-18. For indtægter til præster, se Rasmussen (kommende).

20. CGRN 55. For *hiereosyna* se ndf.

Kalenderen fra den Marathoniske Tetrapolis

I 1895 fandt amerikanske arkæologer ved Kukunari i det nordøstlige Attika en indskrift, som viste sig at være en offerkalender for Den Marathoniske Tetrapolis, en sammenslutning af demerne Marathon, Trikorynthos, Oinoe og Probalinthos.²¹ Der er tale om en opisthografisk indskrift, hvis ene side (side B) er stærkt beskadiget, mens side A er mere læselig omend også et fragment. Tetrapolis-kalenderen er et komplekst dokument, hvis fragmenterede tilstand ikke bidrager til klarhed. Side A består af to kolonner, den venstre (kolonne 1) er smallere end den højre (kolonne 2). Den anden side af stenen (side B) er meget ødelagt, faktisk er det kun muligt at forholde sig til en meget lille brøkdelt af den oprindelige tekst her. Alligevel er det få oplysninger på side B, der har bidraget til den mest sandsynlige tolkning.²² Af side B's tekst, som oprindeligt må have været på ca. 61 linjer på den eksisterende del af stelen har vi kun bevaret tekst yderst til højre øverst på skriftfeltet. Her de første seks linjer, som er de bedst bevarede:

... - sistratos fra Marathon
... fra Marathon, 20 dr. Archenautes fra Marathon, 22(?) dr.
... (mindst) 10 dr., Hegesistratos fra Marathon
...-daros ... Isodikos fra Oinoe, (mindst) 10 dr.
... - gonos, Hagnostratos fra Marathon ... Patroklos fra Oinoe, (mindst) 10 dr.
... 612 dr. 3 ob. (?) ... fra Marathon ... fra Oinoe.

Det ser ud, som om der har været tale om en lang opremsning af navne efterfulgt af et beløb, og Lambert har argumenteret for, at side B har oplistet en lang række af Tetrapolis-borgere fra alle fire demer, der har givet et bidrag formentlig til en fond, hvis afkast skulle finansiere de ofringer, vi finder på side A.²³ Til at understøtte denne teori er det faktum, at der i kolonne 2 på side A (A2, 39-40) nævnes en Euboulos, som var archont for Tetrapolis, og han er nævnt som en tidsmarkør (se nedenfor). Nedfæl-

---

21. IG II2 1358. Se nu Lambert (2000) for ny tekst og omfattende kommentarer og litteraturhenvisninger, samt CGRN 56. For dansk oversættelse, se appendix tekst 3.

22. Se Lambert (2018).

23. Lambert (2018) 165-69. Dow (1968) 181-82 opfattede B-siden som en fortegnelse over skattebetalinger møntet på finansieringen af ofringerne.

delsen af denne kalender har altså haft en særlig anledning, og anledningen kan have været en ny måde til at få finansieret ofringerne i Tetrapolis.

Lambert skriver om side A kolonne 1, som er dårligere bevaret end kolonne 2, at det er uklart hvilke institutionelle grupper, der stod bag de opførte ofringer i denne del af kalenderen.²⁴ Strukturen får vi dog et glimt af. Vi kan se af kolonne 1, at ofringerne er struktureret i kvartaler. De første tre linjer i kolonne 1 mangler, men fra linje 4-12 har vi fjerde kvartal med månederne Mounchion, Thargelion og Skirophorion. Linje 13-19 er en meget omdiskuteret passage. Der hentydes til et eller andet, formentlig ofringer, som skal udføres "i den rækkefølge, det er skrevet", og der henvises i de næste tre linjer til tre lokaliteter: Eleusinion, Kynosoura og Herakleion. Lambert har fremsat den teori, at disse linjer er styrende for indholdet af de efterfølgende linjer 20-37: Først kommer endnu en ofring i fjerde kvartal (l. 20-22), som Lambert mener relaterer sig til Eleusinion. Dernæst ofringer i første kvartal, andet kvartal og fjerde kvartal, som knytter sig til Kynosoura (l. 23-31), og til sidst i tilknytning til Herakleion en række ofringer i fjerde kvartal (l. 33-37).²⁵

I linje 39 sker der noget nyt, som kan være en overskrift. Måske har der stået *πρωτέρα δραμοσύνη*. Denne formulering kan genfindes i kolonne 2, l. 34. *δραμοσύνη* er en usædvanlig glose, som Lambert oversætter med 'sekvens', man kunne måske også sige 'serie'. *πρωτέρα δραμοσύνη* kan således måske oversættes 'tidligere' eller 'første sekvens/serie' (se mere nedenfor). I kolonne 1 efterfølges formuleringen af oplysninger om en ofring i andet kvartal i Pyanopsion, et i tredje kvartal i Garmelion samt i fjerde kvartal en række ofringer formentlig fordelt på alle tre måneder i kvartalet, men kun Mounichion er bevaret på stenen.

Det er som sagt uklart, hvorfor denne kalender står i en kolonne for sig. Sokolowski forestillede sig, at kolonne 1 hentydede til de ofringer, der var fælles for de fire demer i Tetrapolis i modsætning til kalenderen i kolonne 2, som er inddelt deme for deme.²⁶ Lambert har argumenteret imod denne tolkning ud fra det argument, at Tetrapolis var fælles om alle ofringer i begge kalendere, jfr. teorien om donorerne, der er opført på side B, og som kom fra alle fire demer. Som nævnt har han (af gode grunde) ingen

---

24. Lambert (2018) 150-1.

25. Lambert (2014) 4-7.

26. Sokolowski, LSCG 20.

forslag til, hvem der var ansvarlige for ofringerne i kolonne 1, og man kunne måske spørge, om det er helt umuligt at forestille sig, at både Sokolowski og Lambert begge kan have ret? Kolonne 1 styres af en fælles tetrapolisk myndighed, mens kolonne 2 administreres af lokale myndigheder i de enkelte demer. Dette får for mig at se ikke donor-teorien til at bryde sammen. Men vi er lige vidt. For kolonne 1 afslører ikke svaret.

I kolonne 2 har vi bevaret det meste af demen Marathons offerkalender. I linje 25 står: "Dette skal demarchen for Marathon ofre", og den samme formulering kan med stor sandsynlighed rekonstrueres i linjerne 1 til 2. Inden stenen bryder af, når vi lige at få de første linjer af kalenderen for Trikorynthos med. Men her nævnes ingen myndigheds personer som ansvarlige for offeret. Man må formode, at vi har hele kalenderen for Marathon fuldt bevaret. Og vi kan, på baggrund af hvordan begyndelsen på Trikorynthos' kalender lyder, forvente at have strukturen på kalenderen, som den har taget sig ud for alle fire demer.

Også her i kolonne 2 arbejdes der med kvartaler, men derudover også med endnu en inddeling. Der har været ofringer i cyklussen, som kun har skullet foretages hvert andet år, og det er også i denne forbindelse, at archonten for Tetrapolis, Euboulos, optræder som tidsmarkør. Samtidig møder vi her kolonne 2's brug af glosen *δραμοσύνη*, nu i en mere sikker kontekst i linje 34-39: "Dette i det ene år, første sekvens/serie ... dette i det andet år efter Euboulos' archonat for Tetrapolis, anden sekvens/serie". At archonten Euboulos nævnes på denne måde indikerer således, at der har været en specifik anledning til at nedfælde kalenderen og lade den indhugge på stelen sammen med listen over donatorer.

Tetrapolis-kalenderen er et godt eksempel på, hvor komplekst et offerfællesskab de fire demer har haft, også selv om vi ikke kan gennemskue præcist, hvad side A, kolonne 1 refererer til. Ingen af de andre kalendere, vi har bevaret, er bygget op på denne måde. Eksakte beløb spiller en hovedrolle i Tetrapolis modsat kalenderen fra Thorikos. Hvad disse beløb egentlig repræsenterer, skal jeg vende tilbage til, men først et blik på en anden deme-kalender fra 4. århundrede, denne gang fra Erchia, der også har beløb, men samtidig sin helt egen struktur.

Kalenderen fra Erchia

I modsætning til Tetrapolis-kalenderen er Erchia-kalenderen meget velbevaret. Indskriften blev første gang publiceret i 1963.²⁷ Erchia-kalenderen er opstillet i fem sideordnede kolonner, nærmest som en tætskrevet side i en moderne avis. Kolonnerne er nummereret ved hjælp af de fem første bogstaver i det græske alfabet: A til E. Stelen er udsmykket med en gesimskant foroven, og øverst på denne står med spredte typer: ΘΕΟΙ – “GUDER”, hvor thetaet dog er forsvundet. Lige under gesimsen og som overskrift for det hele læser man: ΔΗΜΑΡΧΙΑ Η ΜΕΖΩΝ – “det større demarchia” i hele klummens bredde. Og lige under dette på tredje linje: Α Β Γ Δ Ε, over hver kolonne. Her på Erchia-kalenderen kan vi altså se, præcist hvordan dem, der har udstedt kalenderen, har sat teksten i scene. Vi har at gøre med et officielt dokument. Imidlertid er det uklart, hvad eller hvem overskriften hentyder til.²⁸ Til gengæld synes det helt klart, at opstillingen af kalenderen i fem kolonner må bero på en fordeling af udgifter mellem fem forskellige instanser.

For hver offerhandling er nøje opført et beløb, og disse beløb er for hver kolonne talt sammen og summen angivet nederst (kun bevaret i kolonne Β og Δ). Sammenlignes kolonnerne, rammer man meget ensartede beløb: Α, 111 drachmer; Β, 108 drachmer; Γ, 103 drachmer (her mangler måske en ofring); Δ, 110 drachmer; den bevarede del af Ε har kun et total på 89 drachmer, da ofringerne for Skirophorion er gået tabt. Ydermere kan det konstateres, at ofringer på samme dato er fordelt over flere kolonner. For eksempel er den 12. Metageitnion en travl dag. Kolonne Α linje 1-5 har

---

27. Daux (1963) med tilføjelser i Daux (1964). Se nu CGRN 52. For dansk oversættelse, se appendix tekst 4.

28. Lamberts kommentar i AIO opridser diskussionen i kort form: “The significance of the heading, ‘Greater Demarchy,’ however, is obscure. In addition to the possibilities notes by CGRN, R. Parker, ap. D. Whitehead, *Ancient World* 14, 1986, 57-64, attractively supported the idea (for which see also J. D. Mikalson, ‘Religion in the Attic Demes,’ *AJP* 98, 1977, 424-35), that ‘demarchy’ might refer to the period of office of a demarch, i.e. one year, and this one was ‘greater’ in that it contained more sacrifices than the ‘lesser demarchy,’ with which it alternated in sequence”. -- Det, CGRN 52 foreslår, er: “Daux suggested that this was a sort of title: ‘liste principale des sacrifices à célébrer sous l’autorité de la Démarchie’. Humphreys, more suitably, opts to imagine a group of the five annual magistrates appointed with executive and liturgical powers”. Henv. til Humphreys (2004). Dow (1965) foreslog, at “det større demarchia” refererede til en ny situation, hvor demen måtte gentænke en måde at få finansieret ofringerne på pga. en generel fordyrelse. I denne forståelse eksisterede der ikke en fortegnelse over “det mindre demarchia”. “Det større demarchia” markerede blot den aktuelle og fremtidige situation.

en ofring af et får til Apollon Lykeios i byen på 12 drachmer. Samme dato i kolonne B (1-6) har et får til Demeter i Eleusinion i byen på 10 drachmer. Kolonne Γ (13-18) har et får til Zeus Polieus på akropolis i byen, 12 drachmer og til sidst kolonne Δ (13-17) ligeledes et får, men til Athena Polias på akropolis i byen, 10 drachmer. Bemærk at ofringerne til mandlige guddomme er konsekvent to drachmer dyrere end til de kvindelige guddomme, et mønster der ses gennem hele indskriften med enkelte undtagelser. Der er formentlig endvidere tale om, at offerdyrene til de mandlige guddomme var af hankøn, mens de var af hunkøn til de kvindelige guddomme. I den græske tekst skelnes dog ikke på denne måde. I forbindelse med offerdyret i det her citerede eksempel anvendes ved alle ofringer glosen *oîs*, der betyder får og kan anvendes om begge køn. På samme måde også med ofringer af geder, der ligeledes optræder hyppigt i Erchia-kalenderen. Her anvendes hver gang glosen *αἶξ*. Igennem kalenderen optræder nogle ofringer til Kourotrophos, alle af en pattegris (*χοῖρος*) og alle beløbsat til 3 drachmer.²⁹ Ofres en pattegris til andre guddomme er beløbet også 3 drachmer, selv til Zeus (E28-30). Her skelnes altså ikke mellem hankøn og hunkøn. Et enkelt sted skal Dionysos have et gedekid med beløbet 5 drachmer (Γ42-47). Og i fire tilfælde skal der ofres et lam, alle beløbsat til 7 drachmer. Her anvendes i to af tilfældene glosen specifikt for lam af hunkøn, *ἀμνή* (B14-20 til Basile og B26-31 til Athena). Ved de to andre tilfælde anvendes glosen for lam, der kan bruges om begge køn, *ἀρήν*. Det ene offer er til Hera (A6-12), det andet til Zeus (E59-64). I det sidste tilfælde er beløbet desværre gået tabt.

Som det ses, er alle ofringer på 12. Metageitnion nogen, som demen skal levere til centrale ofringer i *polis* eller skal deltage i ved repræsentation på en eller anden måde. Det er blevet foreslået, at der på denne dato har fundet en fællesstatslig offerfest sted, men der kendes ellers ingen centrale fester i Attika på denne dato.³⁰

Hvor ofringerne den 12. Metageitnion synes at foregå borte fra demen, så viser et andet eksempel hjemlig travlhed. Den 27. Boedromion skal der "på højen i Erchia" ofres et får til nymferne, 10 drachmer (A12-16); et får til Achloos, 12 drachmer (B21-25); et får til Alochos, 10 drachmer (Γ26-30); et får til Hermes, 12 drachmer (Δ24-27); et drægtigt får til Ge, 10 drachmer (E16-21). Her er alle fem kolonner i sving.

29. Ofringer til Kourotrophos, se Parker (2005) 426-39.

30. Se kommentaren til passagen i CGRN 52.

Skal man sikre sig et totalt overblik over demen Erchias offervirksomhed en enkelt dag på baggrund af denne kalender, skal man således huske at konsultere alle fem kolonner.

Endnu en ting, der skal fremhæves fra Erchia-kalenderen, er den meget sporadiske omtale af ydelser til præsterne. I den velbevarede del af Tetrapolis-kalenderen, den del der omhandler demen Marathon, er der ved så godt som alle ofringer anført betaling til præsten eller præstinden i form af et pengebeløb benævnt *hierosyna*. Denne term er almindelig i attiske indskrifter som betegnelse for betaling til præster og præstinder, men er altså fraværende i Erchia-kalenderen. En anden alment anvendt glose for betaling til præster af alle køn er *gera*.³¹

I Erchia-kalenderen optræder *gera* en enkelt gang i en indforstået sammenhæng, som ydermere er unik i kalenderen: Herolden (*keryx*) skal ofre en vædder til Hermes den 4. Thargelion på Erchias agora (E47-58). Det er det eneste sted i kalenderen, hvor en ofring af en vædder (*κριός*) er specificeret. For dette skal herolden modtage *gera* på samme måde som demarchen. Beløbet er 10 drachmer. De 10 drachmer er nok ikke størrelsen på denne *gera*. I tråd med resten af kalenderen giver det bedre mening, hvis de 10 drachmer er beløbet afsat til vædderofferet (bortset fra at beløbet synes at være 2 drachmer for lidt). Det er i indførslen her ikke nødvendigt at nævne indholdet af denne *gera*, da det jo netop specificeres, at den er den samme som til demarchen. En sådan indforståethed viser, at Erchia-kalenderen er en del af et større lokaladministrativt system, men konteksten er ukendt for os. Der er selvfølgelig den mulighed, at oplysningen om demarchens *gera* har stået i den sidste del af E-kolonnen, som er gået tabt. Men sådant gætværk hjælper os ikke meget.

Ved blot fem andre af de bevarede ofringer i kalenderen er der nævnt ydelser til offerpræsten – og det er i alle tilfælde præstinder, og ydelsen er huden af offerdyret: Den 14. Pyanopsion skal der ofres et får til “heroinerne i dalen i Erchia”, huden skal præstinden have.³² Det samme gør sig gældende den 16. Elaphebolion, og her med lidt flere retningslinjer for hvad, der skal ske: Der skal ofres en ged til Semele, og geden skal

---

31. Om *gera*, se Rasmussen (kommende). *ἱερώσυνα* betyder egentlig blot ‘præsteskab’. Når det anvendes i forbindelse med ydelser til præster, er det en forkortelse af *ἱερώσυνα γέρα*, se Chaniotis & Mylonopoulos (2005). I attiske indskrifter staves det ofte *ἱερέωσυνα*.

32. A 17-22.

overdrages til kvinderne, præstinden skal have huden, og der må ikke fjernes noget.³³ At præstinder (og præster) modtager huder som betaling i forbindelse med ofringer er helt almindeligt i alle egne af den græske verden.³⁴

Selv om vi kan se et vist mønster i beløbene, der er anført i Erchia-kalenderen, så er det generelt vanskeligt at gennemskue, hvad beløbene repræsenterer. Det er almindeligt at omtale beløbene i offerkalenderne som priser på offerdyrene. Jeg finder det imidlertid vanskeligt at forstå, at faste beløb hugget ind i sten kan stå for prisen på et givet dyr på et hvilket som helst tidspunkt i løbet af året, og må vi vel antage, gældende i mange år. På den anden side, kan vi se, at beløb til ofringer af fx okser er højere end hvis der er tale om ofringer af mindre dyr som får og geder for slet ikke at tale om pattegrise. Men hvorfor fx prisen på det får, der i Erchia skal ofres til Apollon Lykeios er 12 drachmer (A1-5), mens den vædder, som herolden skal ofre til Hermes er sat til 10 drachmer (E47-58), er ikke umiddelbart til at gennemskue. Og det kan sagtens være, at det beløbene repræsenterer, kan være forskelligt fra kalender til kalender, på samme måde som årsagen til opskrivningen af kalenderen kan variere, som vi har set.

Voldgiftssagen i den attiske *genos* Salaminioi

Der findes kun én bevaret offerkalender, hvor det klart fremgår af teksten, hvorfor den er konstrueret, og hvad den formidler. Og det er den kalender, som afslutter afgørelsen på en voldgiftssag, der er blevet kørt internt i den attiske *genos*, Salaminioi, i året 363/2.³⁵

Indskriften, der omhandler voldgiftssagen, blev fundet den 15. februar 1936 i forbindelse med The American School of Classical Studies at Athens' udgravninger på agora. Teksten på stelen er fuldt bevaret, eftersom stenen siden engang i 1. århundrede f.v.t. har ligget som dæksten over en cisterne – med skriftfeltet vendende nedad. Datering af indskriften er sikker ud fra archontnavnet, Charikleides.³⁶

---

33. A 44-51. De øvrige eksempler er B 32-39, et får til Hera; Δ 33-40, en ged til Dionysos, som også skal overdrages til kvinderne, og hvor der heller ikke må fjernes noget; E 1-8, et får til heroinerne.

34. Se Rasmussen (kommende).

35. Om de attiske gene se Parker (1996) 56-66.

36. Editio princeps er Ferguson (1938). Se endv. Lambert (1997), RO 37, CGRN 84. For dansk oversættelse, se appendix tekst 5.

Vi kender navnene på mere en 50 attiske *gene*, og før fundet af denne indskrift kendtes således også navnet Salaminioi, men med fundet af indskriften blev denne *genos* med ét den mest velbelyste af dem alle, selv om der stadig er uklarhed om, hvad visse passager i teksten hentyder til. Dette skyldes igen det ovenfor nævnte og velkendte fænomen, når kildematerialet udelukkende består af tilfældigt opdukkede indskrifter: Vi kender ikke konteksten til bunds, og derfor virker dele af teksten meget indforstået.³⁷

Hele første del af teksten formidler afgørelsen i den voldgiftssag, som er kommet i stand som følge af uenighed mellem *genos*'ens to afdelinger: Salaminioi af de syv fyler og Salaminioi fra Sounion.³⁸ Der skal ikke gås i detaljer med denne del af teksten her, men voldgiften resulterer i bestemmelser om: rekruttering af præster og præstinder (8-16); deling af landområder (16-19); behandling af henholdsvis offentlige leverancer af offerdyr over for *genos*'ens egne offerdyr (19-27); sportler til præster og præstinder (27-47); udpegning af en intern archont for *genos*'en samt diverse andre administrative bestemmelser (47-67). Til slut i denne del af indskriften opføres navnene på de personer, som har aflagt ed på at overholde voldgiftens afgørelse (69-79). Herefter følger så en længere introduktion til en offerkalender, hvori vi får at vide, at for at Salaminioi altid fremover skal foretage ofringer til guderne og heroerne efter forfædrenes skik, og for at det må ske i overensstemmelse med voldgiftsmændenes afgørelse for begge parter og de udvalgte edsaflæggelse, har Salaminioi besluttet at lade indskrive alle ofringerne på samme stele, som voldgiftssagen er opskrevet på. Og beløbene skal også opskrives, "således at archonterne fra begge parter til hver en tid kan vide, hvor mange penge hver part skal betale for alle ofringerne og fra udlejningen af jorden ved Herakles-helligdommen. Stelen skal opstilles i helligdommen til Eurysakes" (83-85).

Herefter angives så alle ofringerne fordelt ud over de relevante attiske måneder. Nogle gange er der nævnt en specifik dato i forbindelse med den pågældende ofring, andre gange ikke. Vi ser således, hvordan denne kalender udelukkende er opskrevet for at tjene et specifikt internt administrativt formål i denne *genos*. Dette ligger fint i tråd

---

37. Et indblik i udfordringerne giver Parker (1996) 308-16.

38. I en senere indskrift dateret til 3. århundrede f.v.t., også fundet ved agora-udgravningerne i 1930'erne, er Salaminioi ude i en ny voldgiftssag. Her omtales de to afdelinger som to separate *gene*, se Lambert (1997) no. 2.

med det indtryk, man får af offerkalenderne fra demerne, selv om vi ikke har bevaret nogle ledsagende introduktioner til dem.

Beløbene spiller her en central rolle og bliver sammenlagt til en sum på 530 drachmer og 3 oboler til sidst i kalenderen, og det gentages, at Salaminioi skal foretage disse ofringer i fællesskab fra lejeindtægterne fra jorden ved Herakles-helligdommen ved Sounion, og hver afdeling skal bidrage til alle ofringer. Hvad beløbsangivelserne står for, er da også specifikt nævnt i indledningen til kalenderen, linje 82-83: ... ἐψηφίσθαι Σαλαμινίους τὸν ἄρχοντα Ἀρίσταρχον ἐγγράψαι τὰς θυσίας ἀπάσας καὶ τὰς τιμὰς τῶν ἱερέων εἰς τὴν στήλην ἐν εἰαί διαλλαγαί εἰσιν ... (“... Salaminioi har besluttet, at *archonten* Aristarchos skal indskrive alle ofringerne samt præsternes beløb på *stelen*, hvor afgørelsen er...”). Hvis man ser på Fergusons oprindelige publicering af indskriften, oversætter han denne sekvens på samme måde: “... inscribe all the sacrifices and the stipends of the priests on the stele on which are the terms of settlements ...”. Robert Parker giver udtryk for den samme opfattelse af passagen i en parafrase over indholdet af indskriften: “On the proposal of Archeleos, the sacrificial calendar of the *genos* and the priestly dues are recorded.”³⁹

Andre udgaver af indskriften er ledsaget af en anden oversættelse af sekvensen med beløbene. Rhodes & Osborne har: “... inscribe all the sacrifices and the prices of the victims on the *stele* on which are the settlement terms...”. Oversættelsen i CGRN følger i samme spor: “... inscribe all the sacrifices and the prices of the sacrificial animals on the *stele* on which the terms of the settlement are...”. Stephen Lambert har endnu et forslag i sin oversættelse i *AIO*: “... inscribe all the sacrifices and the prices of the offerings on the *stele* on which the terms of the settlements are...”.⁴⁰ I ingen af disse tilfælde bliver passagen specifikt kommenteret. Dog har Rhodes & Osborne følgende i relation til beløbene i hele indskriften (tallene i parentes er henvisning til linjetal): “The Salaminioi calculate their annual expenditure at 530 dr. 3 obols (or perhaps 533 dr.)(94), and reckon to pay for this from the rents of land (24-5, 94). Some 59 dr. of this is the cost of the priestly perquisites, the rest the cost of the 22 (23 every other year) sacrificial animals”.⁴¹

---

39. Ferguson (1938) 7; Parker (1996) 310.

40. RO 37; CGRN 84; AIO ref. CGRN 84.

41. RO, s. 192.

Hvis ... τὰς τιμὰς τῶν ἱερέων... skal oversættes “offerdyrenes priser” eller “ofringernes priser” kræver det, at ἱερέων skal være genitiv pluralis af enten τὸ ἱερεῖον, som betyder offerdyr, eller τὰ ἱερά, som kan betyde ofringer eller offerdyr, men også tempel eller helligdom. I så fald mangler der enten et iota mellem epsilon og omikron eller også er epsilonet mellem rho og omikron en fejl på stenen.

Det er velkendt, at der er blevet hugget forkert af stenhuggerne under udarbejdelsen af indskrifter. Det mest almindelige er nok, at der er faldet et bogstav ud. Og der er da også noget særegent ved stenhuggeren, der har udført denne indskrift. Det ser ud til, at han er begyndt med at hugge de lange lodrette streger for så at efterhugge de korte tværstreger. I nogle tilfælde er disse tværstreger blevet glemt. Således vil et | altså kunne blive til både B P E K T Φ, og en enkelt lodret streg, der normalt repræsenterer tegnet for 1 obol ved beløbsangivelser, kan være fejl for |-, tegnet for 1 drachme. Dette sidste er muligvis sket i linje 94 ved summen 530 drachmer 3 oboler, som altså også kan være 533 drachmer.⁴² Der er imidlertid ikke tegn på, at stenhuggeren har glemt noget på det sted, vi diskuterer her, selv om det selvfølgelig ikke kan udelukkes, at der i stenhuggerens forlæg har stået IEPEIQN eller IEPQN, og han er kommet til at hugge IEPEQN.

Hvorfor de nævnte oversættere har valgt at oversætte glosen med offerdyr eller ofringer og ikke præster, får vi som nævnt ingen forklaring på. Men man kan måske forestille sig, at det skyldes den tanke, at det ikke kan være andet end enten offerdyr eller ofringer, da præster ikke giver mening i sammenhængen. I den øvrige del af indskriften er der dog ingen tvivl om meningen, når det gælder forståelsen af lignende gloser. Og der er heller ingen tegn på, at vi har at gøre med en stenhugger, der konsekvent anvender idiosynkratiske stavemåder. Præst (sg. ἱερεύς, pl. ἱερείς) og præstinde (sg. ἱέρεια, pl. ἱερείαι) har vi mange eksempler på. I genitiv pluralis fx l. 14: “... τῶν ἱερείων ἢ τῶν ἱερέων ...”, eller i dativ pluralis, l. 27: “... τοῖς δὲ ἱερεύσι καὶ ταῖς ἱερείαι...”. I l. 31 har vi netop en af de genitiver, som vi kunne forvente skulle have stået i l. 82, hvis der her sikkert havde været tale om offerdyr: “... τῶν ἱερείων ...”. Betydningen her er alle da også enige om: “τῶν δὲ ἱερείων ὧν ἂν κατάρξῃται τῶν κοινῶν ...” – “...af de offerdyr

---

42. Lambert (1997) 90.

han [Heraklespræsten] ofrer for fællesskabet ...”⁴³ τὰ ἱερά i betydningen “ofringer” har vi fx i slutningen af indskriften, hvor der hentydes til “alle ofringerne”, ἅπαντα τὰ ἱερά (l. 94, 95). Der er ingen afvigelser i indskriften fra de helt almindelige stavemåder fra denne tid. At τῶν ἱερέων i l. 82 så pludselig skal være en trykfejl for enten ἱερείων eller ἱερώων virker ikke overbevisende.

Men hvis vi så i følge med Ferguson og Parker tager teksten på ordet og læser “præsternes beløb” eller “priser”, som τιμή ofte kan oversættes med, hvilke implikationer har det så for forståelsen af beløbene i kalenderen? Tidligere i selve voldgiftsafførelsen nævnes præsternes *gera* jo specifikt i bestemmelsen (l. 27-47). Det er i denne passage, at Rhodes & Osborne kan sammentælle beløbene og få 59 drachmer i alt.⁴⁴ Desuden opregnes her andre ydelser i form af huder, ben, kødstykker og brød fordelt på de relevante præsteskaber. Men hvad er det så for beløb, vi har i kalenderen?

Det første, man konstaterer, når kalenderen læses igennem, er, at den indeholder oplysninger om flere kultur end dem, Salaminioi stiller præsteskaber til.⁴⁵ Kalenderen er altså ikke bare en fortegnelse over Salaminioi-præsternes forpligtelse over for fællesskabet, men handler generelt om, hvilke offerfester *genos*'en Salaminioi står for finansieringen af. Beløbene til præsterne må derfor skulle opfattes som det, Salaminioi betaler til den pågældende præst i den kult, hvor offerfesten skal finde sted. På denne måde kan man komme Lambert i møde, når han skriver, at beløbene går til ofringerne.

Men man misser så den pointe, at det er de pågældende præster i de forskellige kultur, som administrerer offerfesten, dvs. sørger for anskaffelsen af offerdyr, og i visse tilfælde også brænde, der flere steder er specificeret i kalenderen som en separat post.⁴⁶ Midlerne repræsenterer altså ikke prisen på offerdyret, men i stedet de beløb, som den

---

43. Således RO 37: “Of the victims which he sacrifices...”; CGRN: “...Of the sacrificial animals which he sacrifices...”; Lambert i AIO: “Of the victims which he sacrifices...”

44. Heraklespræsten skal have i alt 33 dr.; præsten til Eurysakes i alt 26 dr.

45. I Fergusons publicering i 1938 findes en meget grundig gennemgang af indholdet af kalenderen, som rejser langt flere problemer end det er muligt at forholde sig til i denne sammenhæng. Se Parker (1996) 308-16 for en opdateret diskussion. Der findes fortsat en lang række forhold i denne forbindelse, som stadig er uafklarede.

46. “Til brænde og andre formål”, eller “til brænde ved alteret” nævnes ll. 88, 89, 90, 92, 93 (2 gange). I alle tilfælde afsættes 3 drachmer, undtagen i l. 92, hvor der afsættes 3,5 drachmer. I l. 87 har vi desuden denne passage: “Træ til ofringerne inklusiv dem, for hvilke byen giver ifølge kyrbeis, 10 drachmer.” Kyrbeis er de indskrifter, der indeholdt Solons oprindelige lovgivning.

pågældende præst eller præstinde havde at gøre godt med i forbindelse med tilrettelæggelsen af offerfesten.

Beløbene til de enkelte formål er afstemt efter karakteren af offerdyret og sikkert også andre forhold. Det dyreste er offeret til Herakles i måneden Mounichion, hvor der skal ofres en okse, og hvor finansieringsrammen er 70 drachmer (l. 86), mens der til ofringen af en række svin hver gang bliver afsat 40 drachmer.⁴⁷ Til ofring af pattegrise afsættes 3,5 drachme, til en enkelt ged 10 drachmer, mens en lang række får ligger mellem 12 og 15 drachmer. Hvorfor der er forskel på beløbene til får, kan man kun gætte på. Men netop når beløbet ikke kun indikerer prisen på offerdyret, men omkostningsrammen for hele offeret, så må vi vel forestille os, at der nogle gange er andre forhold omkring afviklingen af offeret, der gør det ene fåreoffer dyrere end det andet. Det må alt andet lige være mere overskueligt og billigere at få ordnet ofringen af en pattegris end en okse. Og med denne forståelse lader det sig også forklare, hvorfor der i Mounichion måned afsættes 15 drachmer til ofringen af et får til Ioleos, men kun 12 drachmer til Alkmene-offeret i samme måned også af et får. Det handler ikke om, at fåret, der skal brændes, har været dyrere i indkøb end det andet får, men derimod forberedelserne og omstændighederne med hensyn til afviklingen af offerfesten, samt muligvis den omstændighed, at præsten ved brændofferet skal kompenseres for ikke at kunne modtage fx huden og andre dele af dyret som betaling.

Indskriften med denne voldgiftsafgørelse med indbygget kalender, som i 1936 med ét gav os et nærmere indblik i de interne forhold i en attisk *genos*, er et godt eksempel på, hvordan selv komplet bevarede indskrifter taler ind i en kontekst, som vi kun kan skimte konturerne af. Også selv om vi som her faktisk får en introduktion til, med hvilket formål offerkalenderen er blevet indskrevet på stelen.

Jeg har forsøgt at vise, hvorledes offerkalendere er blevet konstrueret og har været anvendt til forskellige specifikke administrative formål. Mere end at være kataloger over årets offerfester, har de rundt omkring i Attika været knyttet til særlige problemstillinger, som har skullet løses lokalt og altid med en økonomisk vinkel som det væsentligste. Når offerkalenderne så samtidig for os er en hovedkilde til vores viden om de

---

47. Oksen til Herakles (86). Svin: Til Eurysakes (88), til Athena (88-89), til Apollon Patroos (89), til Poseidon Hippodromios (90-91), til Theseus (92), til Zeus Phratrios (92).

meget komplekse offeraktiviteter, som fandt sted i den store *polis*, er dette en sidegevinst affødt af deres oprindelige formål.

Forkortelser

AIO: *Attic Inscriptions Online* (<https://www.atticinscriptions.com>).

AIUK: *Attic Inscriptions in UK Collections* (<https://www.atticinscriptions.com>).

CGRN: *Collection of Greek Ritual Norms* (<http://cgrn.ulg.ac.be>).

LGS I: J. von Prott, *Leges Graecorum sacrae e titulis collectae I. Fasti Sacri*. Leipzig 1896.

LGS II: L. Ziehen, *Leges Graecorum sacrae e titulis collectae II*, fasc. 1. *Leges Graeciae et insularum*. Leipzig 1906.

LSCG: F. Sokolowski, *Lois sacrées des cités grecques*. Paris 1969.

NGSL: E. Lupu, *Greek Sacred Law. A Collection of New Documents*. Leiden 2009.

OR: R. Osborne & P.J. Rhodes, *Greek Historical Inscriptions 478-404 BC*. Oxford 2017.

RO: P.J. Rhodes & R. Osborne, *Greek Historical Inscriptions 404-323 BC*. Oxford 2003.

Litteratur

Chaniotis, A. & Mylonopoulos, J. 2005. "Epigraphic Bulletin for Greek Religion 2002.32", *Kernos. Revue internationale et pluridisciplinaire de religion grecque antique* 18: 442.

Daux, G. 1963. "La grande démarchie: un nouveau calendrier sacrificiel d'Attique (Erchia)", *Bulletin de Correspondance Hellenique* 87: 603-34.

— 1964. "Notes de lecture", *Bulletin de Correspondance Hellenique* 88: 676-79.

Dow, S. 1953-1957. "The law codes of Athens", *Proceedings of Massachusetts Historical Society* 71: 1-35.

— 1965. "The Greater Demarkhia of Erkhia", *Bulletin de Correspondance Hellenique* 89: 180-213.

— 1968. "Six Athenian Sacrificial Calenders", *Bulletin de Correspondance Hellenique* 92: 170-86.

- Gill, D. 1974. "Trapezomata: A Neglected Aspect of Greek Sacrifice", *The Harvard Theological Review* 67: 117-137.
- Eijnde, Floris van den, Blok, J. & Strootman, R. (eds.). 2018. *Feasting and Polis Institutions*. Leiden 2018.
- Ferguson, W.S. 1938. "The Salaminioi of Heptaphylai and Sounion", *Hesperia. Journal of the American School of Classical Studies at Athens* 7: 1-74.
- Hansen, M.H. 1990. *Lysias' Taler*. København.
- 1999. *The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes: Structure, Principle, and Ideology*. London.
- Humphreys, S. 2004. *The Strangeness of the Gods. Historical Perspectives on the Interpretation of Athenian Religion*. Oxford.
- Lambert, S. 1997. "The Attic Genos Salaminioi and the Island of Salamis", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 119: 85-106.
- 2000. "The Sacrificial Calendar of the Marathonian Tetrapolis: A Revised Text", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 130: 43-70.
- 2014. "Notes on Inscriptions of the Marathonian Tetrapolis", *Athenian Inscriptions Online Papers no. 1* <https://www.atticinscriptions.com/papers/aio-papers-1/>
- 2018. "Individual and Collective in the Funding of Sacrifices in Classical Athens: The Sacrificial Calendar of the Marathonian Tetrapolis", i van den Eijnde et al. (2018): 149-80.
- Parker, R. 1996. *Athenian Religion. A History*. Oxford.
- 2005. *Polytheism and Society at Athens*. Oxford.
- 2011. *On Greek Religion*. Ithaca.
- Rasmussen, A.H. (kommende). "The economy of priestly perquisites in ancient Greek cult", *Classica et Mediaevalia*.
- Rhodes, P.J. 1991. "The Athenian code of laws, 410-399 B.C.", *Journal of Hellenic Studies* 111: 87-100.

Appendix

Oversættelser af fem attiske offerkalendere

Kommentarlitteraturen til disse tekster er meget omfattende. Den enkleste måde at orientere sig på, hvis man er interesset i at vide mere om indskrifterne, er at gå ind og se på udgaverne i *CGRN*. Dels er der her meget fyldige kommentarer, dels er der henvisninger til meget andet litteratur. I forbindelse med de nedenstående danske oversættelser, har jeg kun kort i noterne oplyst det, jeg har fundet mest nødvendigt. Den anvendte græske tekst er angivet med *. Tekst i skarp parentes er en rekonstruktion af det, udgiveren foreslår, der oprindeligt har stået på stenen. Tekst i rund parentes er indsat som forklaring enten af mig eller af udgiver.

Tekst 1. Thorikos-kalenderen, ca. 430 f.v.t.

Græsk tekst: *NGSL* 1; *OR* 146; *CGRN* 32*.

Venstre side af de første ni linjer er ødelagte. I første linje læses dog *Hekatombaion*, og i linje 9 "... et udvokset offerdyr, sælges".

- 10 [I *Metageitnion*. Til Zeus Kat]aibates i Delphinion et udvokset dyr, sælges. Der skal foretages edsafbyggelsesoffer ved revisionen.⁴⁸ I *Boedromion*. Ved Prerosia-festen⁴⁹ til Zeus Polieus et udvalgt får; en udvalgt pattegris ved Automenai,⁵⁰
- 15 en indkøbt pattegris, som skal brændes helt; præsten skal foranstalte morgenmad⁵¹ til deltagerne. Til Kephalos et udvalgt får; til Prokeis et bord;⁵² til Thorikos et udvalgt får; til Heroinerne i Thorikos et bord; til

---

48. Om euthynai se Hansen (1999) 222-24.

49. Se Parker (2005) 479.

50. Ukendt stednavn.

51. ἄριστον.

52. At offeret er et bord, *τράπεζα*, hentyder til det, der bliver lagt på bordet af blodløse offergaver, fx grønsager, kager etc. Se Gill (1974).

- Poseidon i Sounion et udvalgt lam;
- 20 til Apollon en udvalgt ungvædder;⁵³ til Korotrophos en udvalgt pattegris;⁵⁴ til Demeter et udvokset offerdyr; til Zeus Erkeios et udvokset offerdyr; til Korotrophos en pattegris; til Athena et får, sælges; ved saltværket til Poseidon et udvokset offerdyr; til Apollon en pattegris.
- 25 I *Pyanopsion*. Til Zeus Kataibates i [Philom]elidon et udvokset offerdyr, sælges. Den 16. til Neanias⁵⁵ et udvokset offerdyr. Ved Pyanopsia-festen⁵⁶ [...6...].
- I *Maimakterion*. Til Thorikos en okse til en pris mellem 40 og 50 drachmer;
- 30 til heroinerne i Thorikos et bord.
- I *Poseideion*. Dionysia-festen.⁵⁷
- I *Gamelion*. Til Hera ved det hellige bryllup⁵⁸ [...7...].
- I *Anthesterion*. Til Dionysos [den 12.] en gyldenbrun [eller sort] ged, der har tabt mælketænderne.⁵⁹
- 35 Ved Diasia-festen⁶⁰ til Zeus Meilichios et får, sælges.
- I *Elaphebolion*. Til Herakleidai [et udvokset offerdyr]; til Alkmene et udvokset offerdyr; til de to Anakes⁶¹ [et udvokset offerdyr; til Hel]en et udvokset offerdyr; til Demeter ved Chlo[ia-festen]⁶² en udvalgt drægtig [so]; til Zeus et udvalgt lam.
- 40 I *Monychion*. Til Artemis Mounychia [et udvokset offerdyr]. I helligdommen for den Pythiske Apollon et tredobbelt offer; til Korotrophos en pattegris; til Leto en ged; til A[rtemis] en ged; til Apollon en ged, der har

---

53. χίμαρος.

54. Vedr. Koroutrophos, se Parker (2005) 426-39.

55. Neanias betyder "ung mand".

56. Se Parker (2005) 480.

57. Se Parker (2005) 317-18.

58. ἱερός γάμος. Se Parker (2005) 506 (Subject index).

59. λειπεγνώμονα.

60. Se Parker (2005) 466.

61. De to Anakes er Dioskurerne.

62. Se Parker (2005) 195.

- tabt mælketænderne; til Demeter ved Antheia-offeret⁶³ et drægtigt får; til Phil[onis et b]ord;
- 45 til Dionysos ved Mykenos en gyldenbrun eller sort [vædder].
I *Thargelion*. Til Zeus ved Automenai [et udvalgt] lam; til Hyperpedios et får; til Hyperpedios' heroiner et bord; til Nisos et får; til Thras[ykles?] et får;
- 50 til Sosineos et får; til Rogios et får; til Py[lochos] en pattegris; til de pylochiske heroiner et b[ord].
I *Skirophorion*. Der skal foranstalles edsafbyggelsesoffer; ved Plytheria-festen⁶⁴ til Athena et udvalgt lam;
- 55 til [Kepha]los en okse til en pris mellem 40 og 50 drachmer; til P[oseidon] et får, 20 drachmer. Revisoren⁶⁵ og hans medhjælpere skal sværge således: "Jeg vil udføre revision af det embede, jeg er lodtrukket til at revidere, ifølge dekreterne ved hvilke dette embede blev nedsat".
- 60 Han skal sværge ved Zeus, Apollon og [Demete]r og nedkalde sig total ødelæggelse (ved brud på eden), og medhjælperne skal sværge det samme. Eden skal indskrives på en stele og opstilles [ved Delphin]ion. Alle embeder med valgte embedsmænd skal underkastes revision.

På venstre side af stenen mellem l. 31-32:

(Til Apollon? eller til Poseidon?) et udvokset offerdyr i *Pyanopsion*.

På venstre side af stenen ved l. 42:

(Til Zeus) Herkeios, et får.

På venstre side af stenen ved l. 58:

Til heroinerne af Koroneia et får.

---

63. Se Parker (2005) 195.

64. Se Parker (2005) 478.

65. *εὔθυος*.

På højre side af stenen mellem l. 4-6:

[...] ved Mykenos [...] et får [...] sælges.

På højre side af stenen ved l. 12:

Til Phoinix et udvokset offerdyr.

På højre side af stenen ved l. 44:

[Til Zeus] Herkeios et får.

Tekst 2. Fragmenter af den officielle offerkalender fra Athen. Side A: 403/2-400/399 f.v.t. Side B: ca. 410-404 f.v.t.

Græsk tekst: Lambert (2002) 353-399; *CGRN* 45*.

Kalenderen er meget dårligt bevaret. Den bevarede tekst er sammenstykket af 13 fragmenter. Mange steder giver en oversættelse ikke mening. Nedenfor veksler jeg derfor mellem kommentarer til de enkelte linjer og oversættelse linje for linje. I oversættelsen her er kun medtaget fragment 1-3. For engelsk oversættelse af alle fragmenter, se Lamberts oversættelse i *AIO*.

Helt generelt ser det ud til, at hver kolonne har været inddelt i to rækker. I den venstre række har stået et beløb og overfor i den højre række har ydelsen stået. Linjeangivelserne er til [fragment].[række].[linje] som teksten i *CGRN* 45.

Side A, fragment 1, række 3.

Det første, der kan ses, er måske "til Semnai", men beløbet er mindst 42 dr. (1.3.2.)

- 1.3.3: Den 5. [?]
- 1.3.4: De ting der vedrører måneden.⁶⁶
- 1.3.5: [(beløb)] Til Erechteus et lam.
- 1.3.6-7: De ting der vedrører det fylekongelige.⁶⁷
- 1.3.8: Til fylekongerne.
- 1.3.9: -----
- 1.3.10: [(beløb)] Vinløst offer (?)
- 1.3.11: [(beløb)] Fra de indfødte(?) en so.⁶⁸
- 1.3.12: -----
- 1.3.13: [(beløb)] Fra de indfødte en so.
- 1.3.15-16: -----
- 1.3.17: ---- (Men her formodentlig intet beløb).

---

66. ἐκ τῶν κατὰ μῆνα. Se Lambert (2002) 356-57.

67. ἐκ τῶν φυλοβασιλικῶν. Se Lambert (2002) 356-57.

68. [.. ἡμεδαπῶ]ν ὄς. Se Lambert (2002) 369 for mulig forklaring.

- 1.3.18: (Beløb der ender på 1/2 ob.) ----
 1.3.19: ----
 1.3.20: [(beløb)] ---- (måske 'den 5?')
 1.3.21: (beløb der ender på 1/2 ob.) ----
 1.3.22: 1 dr. halvtreds (?) af vin
 1.3.23: Den 6.
 1.3.24: Af de ikke-specificerede dage⁶⁹
 1.3.25: Til Athena

(Side A, fragment 1, kolonne 1-2 og kolonne 3, ll. 26-30 (under linjen))

- 1.1-2.26: -- tegn ---- med hensyn til
 1.1-2.27: [(ikke meningsfuldt)] [Ha]rma.)

 1.3.26: til Apollon
 1.3.27: Disse ting skal følge kurven:
 1.3.28-30: trefod, tokroget jernanker, krans, det fædrende, bånd(?), kugle(?).⁷⁰

Side A, fragment 2

- 2.1-2.22: (Formentlig en række ofringer, da overskriften ret sikkert har indeholdt glosen *θυέται*. For flere af indføringerne har der været angivet beløb. Dog er ingen af disse bevarede).

---

69. ἐκ τῶν μὴ ῥητῆι. Se Lambert (2002), 356-57.

70. Dette er et godt eksempel på en indforstået passage, som er meget vanskelig at få til at give mening. Teksten er ellers rimelig læselig: [..ca. 3 Από]λλωνι vac. | τάδε ἔπεσθαι τῶι καν[ῶι] | τρίποδα, ἐπιτοξίδας | στέμμα, προγόγιον | [λημν]ίσκον, σφαίρα[ν]?. Lambert (2002) 370-71 redegør for en forståelse af gloserne, som afspejles i denne oversættelse. Hans holdepunkt er, at guden her er Apollon. Det tokrogede jernanker (hvis denne betydning er korrekt) kunne være noget til en bue (τόξον). - [λημν]ίσκον (bånd) er Ziehens supplerung i LGS II.

3.1-3.4: (Forskellige kvanta af formentlig vin, olie og honning, og formentlig afsluttet med *hiereosyna*, dvs. betaling til præsten.⁷¹ Igen, beløb har været foranstillet indholdet. Ingen af dem bevaret).

3.5: Den 29.(?)

3.6: De ting der vedrører måneden.

3.7.-17: (Der følger en række ofringer formentlig til Athena. Gloserne *φᾶρος* (klædning) er nævnt i l. 7 og *καθαρώων* (ren -- måske skal klædningen være af ren uld) i l. 8. Igen beløb før indførsel. Formentlig afsluttet med en sammentælling, jfr. [*κεφάλαιον*] i l. 16 med beløbet i l. 17. Herfra bevaret de sidste tre tegn for beløbet: 1 dr. 2 ob).

3.19: [*Skirophori*]on

3.20: [(En dato først på måneden)]

3.21: De ting der vedrører måneden.

3.22: [(beløb)] til [*Ἀθηναίαι*] en udvalgt okse

3.23: [(beløb)] *hiereosyna*.

3.24: [3 dr.] til [*Korot*]rophos en pattegris

3.25: til ? byg.

3.26: [(beløb)] [*medi*]mnos.

3.27: [(beløb)] en amphora [vin?]

3.28: (Ny dato først på måneden).

3.29: -----

3.30: Dette skal ofres det andet år A[--

3.31: I *Hekatombaion*

3.32: den 15.

3.33-34: Fra fylekongerne

3.35: til fylen Gleontes

3.36-37: til Leukotaimioi trittys et får

---

71. For *hiereosyna*, se note 31 ovenfor.

- 3.38: 4 dr. uden mælketænder.
- 3.39: 4 dr., 2 ob. *hiereosyna*.
- 3.40: Til fylekongerne:
- 3.41: 1 dr. en ryg
- 3.42: til herolden en skulder.
- 3.43: 4 ob. for fødder, hoved
- 3.44: Den 16.
- 3.45-46: Fra fylekongerne
- 3.47: til fylen Gleontes
- 3.48: til Zeus Phratrios og
- 3.49: Athena Phratria
- 3.50: to okser
- 3.51: 50 dr. uden mælketænder
- 3.52: 16 dr. *hiereosyna*.
- 3.53: Til fylekongen
- 3.54: ben
- 3.55: til herolden bryst
- 3.56: 2 dr. 3 ob. for fødder og hoved
- 3.57-58: [----?] medimnoi byg
- 3.60: 12 dr. til Themis et får.
- 3.61: 15 dr. til Zeus Herkeios et f[år].
- 3.62: 12 dr. til Demeter et får.
- 3.63-64: 17 dr. til Pherrephatte en vædder.⁷²
- 3.65: 15 dr. til Eumolpos et får (?)
- 3.66: 15 dr. til heroen (?) Melichos [et får].⁷³

---

72. Når indførslen strækker sig over to linjer som her, står beløbet på anden linje ud for offerdyret.

73. Suppleret pga. prisen

Tekst 3. Offerkalender fra den Marathoniske Tetrapolis. ca. 375-350 f.v.t.

Græsk tekst: Lambert (2000); Lambert (2018)*, *CGRN* 56.

Side A, kolonne 1:

Tre første linjer mangler

- 4: [fjerde] kvartal
- 5: i [*Mounichi*]on.
- 6: [...c.4-10...] til Prakterious en vædder, 12 dr.
- 7: [i *Thargeli*]on
- 8: [...c.5-12...] ved tårnet et får, 12 dr.
- 9: [i *Skiophori*]on
- 10: [...c.6-13...] på torvet en vædder, 12 dr.
- 11: [ellefte el. tolvte?]e⁷⁴ til Zeus Horios et får, 12 dr.
- 12: [...c.6-13...]iai et får, 11 dr.
- 13: [...c.7-15...] det følgende
- 14: [...c.5-12...] i året, hver
- 15: [...c.6-13...] i den rækkefølge, det er skrevet
- 16: [...c.7-14...] den som i
- 17: [...c.6-13...] ved Eleusinion
- 18: [...c.7-14...] i Kynosoura
- 19: [...c.5-11... ve]d Herakleion
- 20: *vac.* fjerde
- 21: [kvartal] i [*Mo*]unichion
- 22: [...c.8-15...]nou et får, 12 dr.
- 23: *vac.* første

---

74. At der har stået en dato her er højst usikkert og udelukkende baseret på et muligt epsilon og et iota før gudenavnet. Den eneste dato, der ellers optræder på indskriften nu er A2,17.

- 24: [kvartal] i [*Hek*]atombaion
- 25: [...c.5-11...]menou⁷⁵
- 26: [til Apollon Ap]otropaios en ged, 12 dr.
- 27: [Andet kv]artal i *Pyanopsion*
- 28: [...c.8-16...] et drægtigt får, 17 dr.
- 29: [fjerde kv]artal i *Mounichion*
- 30: [...c.8-15...] en ged, 12 dr.
- 31: [...c.8-15...]eion, 12 dr.
- 32: vac. fjerde
- 33: [kvartal i *Mo*]unichion
- 34: [...c.8-16...]aios en ged, 12 dr.
- 35: [...c.9-17...] et får, 12 dr.
- 36: [...c.9-17...] et får, 12 dr.
- 37: [...c.9-15....] et får, 12 dr.
- 38: vac.
- 39: [første sek]vens (eller serie)⁷⁶
- 40: [andet kvar]tal i *Pyanopsion*
- 41: [...c.8-15...] en okse, 90 dr.
- 42: [Tredje kvart]al i *Gamelion*
- 43: [...c.9-17...]Iidon en drægtig so, 70(?) dr.,
- 44: [fjerde kvartal] i *Mounichion*
- 45: [...c.11-19...] Nymphagetes en ged, 12 dr.
- 46: [i Thargelion (?)]
- 47: [...c.9-17...] til floden(?) en vædder, 12 dr.
- 48: [...c.10-19...] en ged, 12 dr.

---

75. Lambert (2018), 173 rekonstruerer til ἵστα]μένων og oversætter “on the [date]”.

76. Lamberts udgave har her: [προτέρα? ν δραμ]οσύνη.

- 49: [...c.8-16... Persephone]⁷⁷ en vædder, 12 dr.
 50: [...c.8-15...] *oubatos* en ged, 12 dr.
 51: [...c.7-14...] et får, 12 dr.
 52: [...c.8-15...] *olai* et får, 12 dr.
 53: [*Skirophorio*(?)] *nos*
 54: [...c7-14...] et får, 12 dr.
 55: [til Athena Hello]tis en pattegris, 3 dr.
 56: [...?...]

Side A, kolonne 2:

- 1: [...?] OI [...c.8-20... dette skal demarchen]
 2: for Marathon ofre e[...c.14-24...]
 3: indenfor 10 dage, til heroen [...c.12-22...]
 4: en pattegris, 3 dr., et bord til heroen [?];⁷⁸
 5: i *Boedromion* før *Mysterier* [...c.8-17...]
 6: en okse, 90 dr., et får 12 dr., til *Kourotrophos* [et får, 11 dr. ?]
 7: Andet kvartal, i *Poseideo*[n ...c.5-13...]
 8: en okse [[150 dr.]],⁷⁹ et får 12 dr., til heroinen [et får 11 dr. (?), *hierosyna*]
 9: 7 dr., til *Ge* i markerne en drægtig okse, 90(?) dr., [*hierosyna* 4 dr. (?)];
 10: til invielsesceremonien små kurve⁸⁰, 40 dr.

77. Lambert (2018) har ingen rekonstruktion her. Det er CGRN der foreslår *Persephone* og rekonstruerer: [...c.4... Φερρεφάτ]τηι. CGRN 56 ad loc.

78. Cf. Parker (2011) 142.

79. Beløbet står i en rasur.

80. Der er tvivl om, hvordan denne linje skal forstås. På stenen står *τελετη σπυδια*, hvor *deltaet* i sidste ord er usikkert. Lambert mener, at *τελετη* er en personificeret guddom, mens CGRN tolker det som en eller anden ceremoni. På samme måde er betydningen af *σπυδια* usikker. Det er bemærkelsesværdigt, at beløbet på denne indgang er hele 40 dr. Se kommentaren i CGRN for henvisninger til denne diskussion.

- 11: Tredje kvartal i *Gamelion* [...c.7-14...]
 12: til Daira et drægtigt får, 16 dr., *hierosyna*, 1 dr. [*vac.*?]⁸¹
 13: til Ge ved oraklet et får, 11 dr., til Zeus Hyp[atos (?)] ...c.2-9...]
 14: til Ioleus et får, 12 dr., til Korotrophos en pattegris [3 dr., et bord]
 15: 1 dr., *hierosyna* 2 dr. 1,5 ob., til heroen Pheraios [et får, 12 dr. (?)]
 16: til heroinen, et får 11 dr., *hierosyna*, 3 dr.
 17: på den 10. *Elaphebolion* [til Ge ved (?)]
 18: oraklet en helt sort han-ged, 15 dr. *hie[rosyna]*
 19: Fjerde kvartal, i *Mounichion* til Ar[istoma]-
 20: chos en okse, 90 dr., et får 12 dr., til heroinen et får, 11 dr., *hie[rosy]-*
 21: *na*, 7 dr., til Neanias en okse, 80 dr., et får 12 dr., en pattegr[s 3 dr.],
 22: til heroinen et får, 11 dr., *hierosyna* 7 dr. 1,5 ob.
 23: Dette skal demarchen for Marathon ofre, til heroen
 24: i Drosileia, et får 12 dr., et bord 1 dr., til heroinen et får, 12 dr.
 25: til heroen ved Hellotion⁸² et får, 12 dr., et bord 1 dr. til
 26: heroinen et får, 11 dr.
 27: i *Thargelion* til Achaia en vædder, 12 dr., et (offerdyr) af hunkøn,⁸³
 11 dr.
 28: *hierosyna* 3 dr. til Moirai en pattegris, 3 dr., *hieros-*
 29: *yna*, 1,5 ob. *vac.*
 30: i *Skirophorion* før Skira til Hyttenios ved sæson-offerfesterne⁸⁴
 31: et får, 12 dr., til Korotrophos en pattegris, 3 dr., *hierosyna*, 2 dr., 1,5
 ob.,
 32: til Tritopatreis et får [12 dr. (?)], *hierosyna* 2 dr., til Akamantes

81. Måske mangler der noget af beløbet.

82. Lambert oversætter: "to the hero by the marsh sanctuary".

83. Teksten har *θήλεια*.

84. Sæson-offerfesterne er et forsøg på oversættelse af tekstens *ώραία*. Jeg følger her CGRN. Lambert oversætter "the annual offerings", Lambert (2018), 173.

- 33: et får, 12 dr., *hierosyna*, 2 dr.
- 34: Disse (ofringer) i det ene år, første sekvens (eller serie).⁸⁵ I *Hekatombaion* til Athena Hellotis en okse, 90 dr.,
- 35: tre får, 33 dr., en pattegris, 3 dr., *hierosyna*, 7 dr. [1,5 ob.]
- 36: til Korotrophos et får, 11 dr., en pattegris, 3 dr., *hierosyna*, 1 dr. [1,5 ob.],
- 37: til laurbærbærerne⁸⁶, 7 dr. *vac.*
- 38: Disse (ofringer) skal foretages i det andet år efter Euboulos' archontskab for Tetrapolis, den anden (efterfølgende) sekvens (eller serie)⁸⁷,
- 39: i *Hekatombaion* til Athena Hellotis et får, 1[1] dr.,
- 40: til Korotrophos en pattegris, 3 dr., *hierosyna*, 1 dr. 1,5 ob,
- 41: i *Metageitnion* til Eleusinierne en okse, 90 dr.,
- 42: til Kore en vædder, 12 dr., tre pattegrise, 9 dr., *hierosyna*, 6 dr. 4,5 ob., en *hekteus* byg, 4 ob., en *chous* vin [?],
- 43: til Korotrophos et får, 11 dr., *hierosyna*, 1 dr.,
- 44: til Zeus Anthaleus et får, 12 dr., *hierosyna*, 2 dr.,
- 45: til *Anthesterion* til Eleusinierne en drægtig so, 70 dr. (?),
- 46: *hierosyna*, 1 dr., til Chloe ved Meidylos en drægtig so [70 dr. ?],
- 47: *hierosyna*, 1 dr., en *hekteus* byg, 4 ob., en *chous* vin [?],
- 48: i *Skiophorion*, før Skira til Galios en vædder, 12 dr.,
- 49: *hierosyna*, 2 dr., til brønden (?)⁸⁸, 6 dr., til Tritopatrus
- 50: et bord, 1 dr. *vac.*
- 51: I Trikorynthos(demen) skal dette ofres hvert år. I første kvartal,

85. Linje 34 i teksten: *τάδε τὸ ἕτερον ἔτος πρότερα δραμοσύνη.*

86. "δαφνηφόροις".

87. Linjerne 39-40 i teksten: *τάδε τὸ ἕτερον ἔτος μετὰ Εὐβουλον ἢ ἀρχ[ο]ντα Τετραπολεῦσι ὑστέρα δραμοσύνη.*

88. "φρέατος".

- 55: i *Metageitnion* til Hera en okse, 90 dr., et får, 11 dr.
 56: [...c.20-22...] til Kourotrophos [...?...]
 57: [...?...].

Side B:

- 1: ... - sistratos fra Marathon
 2: ... fra Marathon, 20 dr. Archenautes fra Marathon, 22(?) dr.
 3: ... (mindst) 10 dr., Hegesistratos fra Marathon
 4: ...-daros ... Isodikos fra Oinoe, (mindst) 10 dr.
 5: ... - gonos, Hagnostratos fra Marathon ... Patroklos fra Oinoe,
 (mindst) 10 dr.
 6: ... 612 dr. 3 ob. (?) ... fra Marathon ... fra Oinoe.
 7: ... -chos ... fra Marathon
 8: ... (mindst) 30 dr. (?)
 9: ... (mindst 20 dr. (?)
 10: ... (mindst 20 dr. (?)
 11: ...
 12: ... fra Marathon...
 13: ... (mindst) 11 dr. (?)
 14: ...
 15: ... (mindst) 20 dr. (?)
 16: ...
 17: ... (mindst) 3 dr. (?)
 18: ... fra Marathon, 60 dr. (?)
 19: ... fra Marathon, 12 dr. (?)
 20: ...
 21: ...

ca. 28 linjer er ulæselige

50: ... Hagetor fra Probalinthos (?) ...

51: ... (mindst) 70 dr. ...

52: ... af Marathon, 11 dr. (?)⁸⁹

ca. 8 linjer er ulæselige

61: ... (mindst) 2 dr. (?)

...

Tekst 4. Erchia-kalenderen, ca. 375-350 f.v.t.

Græsk tekst: Daux (1963) og Daux (1964); *CGRN* 52*.

Guder

Den større *demarchia*.

(Kolonne) A

1 I *Metageitnion*

Den 12. til Apollon Lykeios i byen et får, må ikke fjernes, 12 drachmer.

Den 20.⁹⁰ til Hera Thelchinia på højen i Erchia et helt sort lam, må ikke fjernes, 7 drachmer.

12 I *Boedromion*

Den 27.⁹¹ til Nympherne på højen i Erchia et får, 10 drachmer.

17 I *Pyanopsion*

Den 14. til heroinerne i dalen i Erchia et får, må ikke fjernes, huden til præstinden, 10 drachmer.

23 I *Gamelion*

Den 7. til Korotrophos i Delphinion i Erchia en pattegris, 3 drachmer. Til Apollon Delphinios i Erchia et får, 12 drachmer.

---

89. Linjerne 50-52 er indskrevet i en rasur.

90. Egentlig "den tiende dag før (næste måned)" (δεκάτει προτέραι).

91. Egentlig "sluttende om fire dage" (τετράδι φθίνοντος).

Den 8. til Apollon Apotropaios i Erchia mod grænsen til Paiania en ged, 12 drachmer.

37 I *Anthesterion*

Til Diasia-festen i byen i Agrai til Zeus Meilichios et får, vinløst offer indtil indvoldene,⁹² 12 drachmer.

44 I *Elaphebolion*

Den 16. til Semele på det samme alter en ged, overdrages til kvinderne, huden til præstinden, må ikke fjernes, 10 drachmer.

52 I *Thargelion*

Den 4. til Leto i Pythion i Erchia en ged, 10 drachmer.

57 I *Skirophorion*

Den 3. til Korotrophos på akropolis i Erchia en pattegris, 3 drachmer. Til Athena Polias på akropolis i Erchia et får i stedet for en okse, 10 drachmer.

Tilsammen [111 drachmer].⁹³

(Kolonne) B

1 I *Metageitnion*

Den 12. i Eleusinion i byen til Demeter et får, 10 drachmer.

Den 16. til Korotrophos i Hekatehelligdommen i Erchia en pattegris, 3 drachmer. Til Artemis Hekate i Erchia en ged, 10 drachmer.

14 I *Boedromion*

Den 4. til Basile i Erchia et hvidt lam, som skal brændes helt, vinløst offer, 7 drachmer.

Den 27. på højen i Erchia til Acheloos et får, 12 drachmer.

26 I *Gamelion*

---

92. Diasia-festen: Se Thuk. 1.126.6 og Parker (2005) 466. At offeret er vinløst indtil indvoldene, betyder formentlig, at drikofferet først blev givet efter, at indvoldene var blevet stegt.

93. Det sammenlagte tal er gået tabt, men lader sig jo let rekonstruere.

Den 9. til Herosouria-festen⁹⁴ på akropolis i Echia til Athena et lam, 7 drachmer.

Den 27. til Korotrophos i Herahelligdommen i Erchia en pattegris, 3 drachmer. Til Hera i Erchia et får, huden til præstinden, 10 drachmer.

40 I *Mounichion*

Den 4. til Herakleidai et får i Erchia, 12 drachmer, må ikke fjernes.

45 I *Thargelion*

Den 4. til Apollon Pythios i Erchia en ged, overdrages til Pythaistai,⁹⁵ 12 drachmer. Til Apollon Paion på højen i Erchia et får, 12 drachmer.

55 I *Skirophorion*

Den 3. til Aglauros på akropolis i Erchia et får, 10 drachmer. Må ikke fjernes.

Tilsammen 108 drachmer.

(Kolonne) Γ

1 I *Hekatombaion*

Den 21.⁹⁶ til Korotrophos i Sotidai(helligdommen)⁹⁷ i Erchia en pattegris, må ikke fjernes, 3 drachmer. Til Artemis i Sotidai(helligdommen) i Erchia en ged, må ikke fjernes, huden skal brændes, 10 drachmer.

13 I *Metageitnion*

Den 12. til Zeus Polieus på akropolis i byen et får, må ikke fjernes, 12 drachmer.

Den 25. til Zeus Epopetes på højen i Erchia en pattegris, skal brændes helt, vinløst offer, 3 drachmer.

26 I *Boedromion*

---

94. Intet vides om denne fest, se Parker (2005) 68, 470.

95. Dette er formentlig en kultforening, men det vides ikke, om den er lokal eller er en del af den officielle athenske delegation til den delphiske Pythia. Optræder også i kolonne Γ og E under Gamelion måned, se CGRN 52 ad loc.

96. Egentlig "ti dage efter (månedskifte) (δεκάτει ὑστέραι)".

97. Det vides ikke hvad Sotidai er.

Den 27. til Alochos på højen i Erchia et får, 10 drachmer.

31 I *Gamelion*

Den 8. til Apollon Apotropaios i Erchia en ged, overdrages til Pythaistai, 12 drachmer.

Den 27. til Zeus Teleios i Herahelligdommen i Erchia et får, 12 drachmer.

42 I *Anthesterion*

Den 2. til Dionysos i Erchia et fremtrædende(?) gedekid,⁹⁸ 5 drachmer.

48 I *Mounichion*

Den 20. til Leukaspis i Erchia et får, vinløst offer, må ikke fjernes, 12 drachmer.

54 I *Thargelion*

Den 4. til Zeus på højen i Erchia en vædder, 12 drachmer.

59 I *Skirophorion*

Den 3. til Zeus Polieus på akropolis i Erchia et får, må ikke fjernes, 12 drachmer. Den 16. ....

(Kolonne) Δ

1 I *Hekatombaion*

Den 21. til Korotrophos på akropolis i Erchia en pattegris, må ikke fjernes, 3 drachmer. Til Artemis på akropolis i Erchia en ged, må ikke fjernes, huden skal brændes, 10 drachmer.

13 I *Metageitnion*

Den 12. til Athena Polias på akropolis i byen et får, 10 drachmer.

18 I *Boedromion*

Den 5. til Epops i Erchia en pattegris, skal brændes helt, vinløst offer, 3 drachmer. Den 27. til Hermes på højen i Erchia et får, 12 drachmer.

28 I *Gamelion*

---

98. Teksten siger ἔριφος προπτόρθιος. CGRN oversætter "budding", men sætter spørgsmålstegn efter. προπτόρθιον betyder iflg. LSJ "projecting branch".

Den 27. til Poseidon i Herahelligdommen i Erchia et får, 12 drachmer.

33 I *Elaphebolion*

Den 16. til Dionysos i Erchia en ged, overdrages til kvinderne, må ikke fjernes, huden til præstinden, 12 drachmer.

41 I *Monichion*

Den 20. til Tritopatreis i Erchia et får, vinløst offer, må ikke fjernes, 12 drachmer.

47 I *Thargelion*

Den 4. til de to Anakes⁹⁹ i Erchia et får, 12 drachmer.

Den 19. til Menedeios i Erchia et får, må ikke fjernes, 12 drachmer.

56 I *Skirophorion*

Den 3. til Poseidon på akropolis i Erchia et får, 12 drachmer.

Tilsammen 110 drachmer.

(Kolonne) E

1 I *Metageitnion*

Den 19. til heroinerne ved Schoinos i Erchia et får, må ikke fjernes, huden til præstinden, 10 drachmer.

9 I *Boedromion*

Den 5. Erchia til Epops en pattegris, skal brændes helt, vinløst offer, 3 drachmer. Den 27. til Ge på højen i Erchia et drægtigt får, må ikke fjernes, 10 drachmer.

22 I *Poseidion*

Den 16. til Zeus i Petrai i Erchia et får, må ikke fjernes, 12 drachmer. Til Zeus Orion i Erchia en pattegris, må ikke fjernes, 3 drachmer.

---

99. De to Anakes er Dioskurerne.

31 I *Gamelion*

Den 7. til Apollon Lykeios i Erchia et får, overdrages til Pythaistai, 12 drachmer, må ikke fjernes.

Den 8. til Apollon Nymphegetes i Erchia en ged, 12 drachmer. Til Nympherne på det samme alter en ged, 10 drachmer.

47 I *Thargelion*

Den 4. til Hermes på agora i Erchia en vædder. Dette skal herolden ofre og modtage sportlerne på samme måde som *demarchen*,¹⁰⁰ 10 drachmer.

Den 16. til Zeus Epakrios på Hymettos et lam, vinløst offer, må ikke fjernes [7 drachmer]

65 I *Skirophorion*

.....

---

100. Se ovenfor s. 13.

Tekst 5. Afgørelse i voldgiftssag i den attiske *genos* Salaminioi, 363/62 f.v.t.

Græsk tekst: Ferguson (1938); *RO* 37; *CGRN* 84*

- 1-8 Guder.
Da Charikleides var athenernes archont.
På denne måde bilagde voldgiftsmændene striden mellem Salaminioi af De Syv *Fyler* og Salaminioi fra Sounion, idet begge parter var enige om, at voldgiftsmændenes afgørelse var god.
(Voldgiftsmændene var) Stephanos fra Myrrhinous, Kleagoros fra Acharnai, Aristogeiton fra Myrrhinous, Euthykrites fra Lamptrai og Kephisodotos fra Aithilidai.
- 8-16 Følgende præsteskaber skal være fælles for begge parter for altid: (Præsteskabet for) Athena Skiros, (præsteskabet for) Herakles fra Porthmos, (præsteskabet for) Eurysakes, (præsteskabet for) Aglauros og Pandrosos samt (præsteskabet for) Korotrophos. Når en af præsterne eller præstinderne dør, skal en ny findes ved lodtrækning blandt begge parter i fællesskab. Den, der udvælges, skal udføre præstegerningen på samme måde, som den er blevet udført på af de tidligere præster.
- 16-19 Jorden til Herakles fra Porthmos, saltværket og torvet i Koile skal fordeles med to lige dele til hver, og hver part skal afmærke sin del ved at opsætte skelsten.
- 19-27 Der skal udføres ofringer til guderne og heroerne på denne måde: Det som *polis* leverer fra de offentlige midler, eller det som Salaminioi modtager fra enten *oskophoroi*'erne eller *deipnophoroi*'erne,¹⁰¹ det skal begge parter ofre i fællesskab, og det rå kød skal fordeles med halvdelen til hver. Men alt det, som Salaminioi har ofret fra lejeindtægterne, skal de ofre for egne midler efter forfædrenes skik, og hver part skal bidrage med halvdelen til alle ofringer.
- 27-41 Præsterne og præstinderne skal have sportler efter disse foreskrifter:

---

101. Oskophoroi er dem, der bærer vinstokke med druer. Deipnophoroi er dem, der bærer måltidet. Det foregår til festen Oskophoria til Athena og Dionysos. Se Parker (2005) 211-17, 477.

Hiereosyna til præsten for Herakles, 30 drachmer.¹⁰² Til *pelanos*-offeret, 3 drachmer.¹⁰³ Hver part skal bidrage med halvdelen til dette. Af de offerdyr, som han ofrer for hele fællesskabet, skal han af flåede dyr modtage huden og benene, ved svedne dyr kun benene. Ved en okse skal han have ni stykker kød og huden. Præsten for Eurysakes skal som *hiereosyna* have 6 drachmer. Til *pelanos*-offeret fra begge parter,¹⁰⁴ 7 drachmer. For ben og huder i Eurysakes-helligdommen, 13 drachmer. Hver part skal bidrage med halvdelen af dette.

Af de (offerdyr), der ofres til heroen ved saltværket, skal han modtage huden og benet. Hver af præsterne og præstinderne skal i den helligdom, hvor de er præster, modtage en portion fra hver part.

- 41-47 Brødene til Skira-festen¹⁰⁵ skal fordeles på følgende måde, efter at man har taget det fra, som efter forfædrenes skik skal lægges til side: et brød til herolden, et brød til Athenapræstinden, et brød til Heraklespræsten, et brød til præstinden for Pandrosos og Aglauros, et brød til Korotrophos og kurvebæreren og et brød til roerne.¹⁰⁶ Af resten skal hver part have halvdelen.
- 47-50 En archont skal findes ved lodtrækning på skift fra hver part, og archonten skal udpege *oskophoroi*'erne og *deipnophoroi*'erne sammen med præstinden og herolden efter forfædrenes skik.
- 50-52 Dette skal indskrives på en stele af begge parter i fællesskab og opstilles i helligdommen for Athena Skiras.
- 52-56 Den samme mand skal være præst for både Eurysakes og heroen ved saltværket. Hvis der er behov for at foretage byggearbejder i helligdommen, skal hver part bidrage med halvdelen til byggeriet.
- 56-57 Da Charikleides var archont (i Athen) blev der udpeget en archont (for Salaminioi) fra De Syv Fyler.

---

102. Vedr. *hiereosyna* se ovenfor note 31.

103. *πελανός* kan både være noget flydende og en rund kage, jfr. LSJ.

104. CGRN oversætter "...both cults...".

105. Se Parker (2005) 173-77, 480.

106. Meningen er uklar. Teksten siger ... *κώπαις ἄρτων*. *κώπη* betyder åre. Se kommentaren i CGRN ad loc.

- 57-58 Alle skriftlige dokumenter skal være fælles for begge parter.
- 58-61 De, som har leaset jord, skal dyrke jorden indtil det tidspunkt, hvor leasingaftalen udløber, og de skal betale halvdelen af lejen til hver part.
- 61-63 Hver part skal på skift foretage før-offeret til konkurrencen.¹⁰⁷ Hver part skal modtage halvdelen af kødet og huderne.
- 63-67 Thrasykles skal have afgifterne til herolden efter forfædrenes skik. Alle andre forlangender både fra enkeltpersoner og fra fællesskabet op til *Boedromion* måned da Charikleides var archont skal frafalde.
- 68 *vac.*
- 69-73 Da Diphilos søn af Diopeithes fra Sounion var archont for Salaminioi aflagde følgende personer fra Salaminioi fra Sounion ed: Diopeithes søn af Phasykides, Philoneos søn af Ameinonikos, Chalkideus søn af Andromenes, Chariades søn af Charikles, Theophanes søn af Zophanes, Hegios søn af Hegesios, Ameinos søn af Philinos.
- 73-79 Da Antithenes søn af Antigenes fra Acharnai var archont for Salaminioi aflagde følgende personer fra Salaminioi af De Syv *Fyler* ed: Thrasykles søn af Thrason fra Boutadai, Stratophon søn af Straton fra Agryle, Melittios søn af Exekestides fra Boutadai, Aristarchos søn af Demokles fra Acharnai, Arkeon søn af Eumelides fra Acharnai, Chairestratos søn af Pankleides fra Epikephisia, Demon søn af Demaretos fra Agryle.
- 80-85 Archeneos fremsatte følgende: For at Salaminioi altid må foretage ofringer til guderne og heroerne efter forfædrenes skik, og for at det må ske i overensstemmelse med voldgiftsmændenes afgørelse for begge parter og de udvalgte edsafleggelse, har Salaminioi besluttet at archonten Aristarchos skal optegne alle ofringerne og beløbene til præsterne¹⁰⁸ på stelen, hvor voldgiftsavgørelsen er opført, således at archonterne fra begge parter til hver en tid kan vide, hvor mange penge hver part skal betale for alle ofringerne og fra udlejningen af jorden ved Herakles-helligdommen. Stelen skal opstilles i helligdommen til Eurysakes.

---

107. Konkurrencen er knyttet til Oskophoria-festen.

108. Mht. diskussionen af denne oversættelse, se ovenfor side 16ff.

- 85-88 I måneden *Mounichion*: Ved Porthmos, til Kourotrophos en ged, 10 drachmer. Til Iolaus et helt brændt får, 15 drachmer. Til Alkmene et får, 12 drachmer. Til Herakles en okse, 70 drachmer. Til heroen ved saltværket et får, 15 drachmer. Til heroen ved Antisara en pattegris, 3 drachmer og 3 oboler. Til heroen Epipyrgidios en pattegris, 3 drachmer og 3 oboler. Til Ion skal der ofres et får hvert andet år. Træ til ofringerne inklusiv det *polis* giver fra *kyrbeis*, 10 drachmer.¹⁰⁹ Den 18. (i måneden) til Eurysakes en so, 40 drachmer. Træ til ofringerne med mere, 3 drachmer.
- 88-89 I måneden *Hekatombaion*: Til Panathenaia-festen til Athena en so, 40 drachmer.¹¹⁰ Træ til ofringerne med mere, 3 dr.
- 89-90 I måneden *Metageitnion*: Den 7. (i måneden) til Apollon Patroois en so, 40 drachmer. Til Leto en pattegris, 3 drachmer og 3 oboler. Til Artemis en pattegris, 3 drachmer og 3 oboler. Til Athena Agelaas en pattegris, 3 drachmer og 3 oboler. Træ til ofringerne med mere, 3 drachmer og 3 oboler.
- 90-92 I måneden *Boedromion*: Til Poseidon Hippodromios en so, 40 drachmer. Til heroen Phaiax en pattegris, 3 drachmer og 3 oboler. Til heroen Teukrer en pattegris, 3 drachmer og 3 oboler. Til heroen Nauseiros en pattegris, 3 drachmer og 3 oboler. Træ til ofringerne med mere, 3 drachmer og 3 oboler.
- 92-93 I måneden *Pyanopsion*: Den 6. (i måneden) til Theseus en so, 40 drachmer. Til det øvrige 3 drachmer. Til Apatouria-festen¹¹¹ til Zeus Phratrios en so, 40 drachmer. Træ til ofringerne med mere, 3 drachmer.
- 93 I måneden *Maimakterion*: Til Athena Skiras et drægtigt får, 12 drachmer. Til Skiros et får, 15 drachmer. Træ til alteret 3(?) drachmer.
- 94-95 Sammenlagt skal begge parter betale for alle ofringerne 530 drachmer og 3 oboler.¹¹² Dette skal ofres i fællesskab fra lejen af jorden ved Herakles-helligdommen i Sounion. Hver part skal bidrage med penge til alle

---

109. Kyrbeis er de pyramideformede indskrifter, som den ældre lovgivning (Solons love) var indskrevet på.

110. Se Parker (2005) 253-69.

111. Se Parker (2005) 458-61.

112. Alternativt: 533 drachmer.

ofringerne.

- 95-97 Hvis nogen stiller forslag, eller archonten bringer forslag til afstemning om at opløse disse beslutninger eller om at kanalisere pengene andre steder hen, skal han underkastes en undersøgelse af hele *genos*'en og af præsterne på samme måde, og enhver af Salaminioi, der ønsker det, kan rejse et privat søgsmål mod ham.